

Opetus- ja kulttuuriministeriö

kirjaamo@minedu.fi

petri.haltia@minedu.fi

Viite: lausuntopyyntö 10.12.2020 (VN/1972/2020)

Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Saamelaiskäräjät pitää selontekoluonnoksen yleisiä lähtökohtia ja linjauksia oikeina, mutta katsoo, että asiakirjan tulee sisältää myös erillinen luku saamen kielten ja saamenkielisen koulutuksen tilanteesta, tavoitteista ja toimenpiteistä. Saamelaisopetusta koskevien linjausten pois jättäminen selonteosta ei ole perusteltua. Saamelaisopetusta järjestetään koulutuspoliittisessa marginaalissa. Koulutuspolut ovat vuosikymmenten kehittämistyöstä huolimatta edelleen katkonaisia ja rikkiäisiä jättäen suuren osan saamelaisoppilaista oman kielensä ja kulttuurinsa oppimismahdollisuuksien ulkopuolelle. Opetuksen ongelmien ratkaiseminen on mahdollista vain koulutuspoliittisin toimenpitein.

Saamen kielten ja saamenkielinen opetus on ministeriössä aktiivisen kehittämisen alaisena ja tilanne on kehittymässä parempaan suuntaan. Parhailaan on käynnissä kaksi ministeriön rahoittamaa hanketta, saamenkielisiä aineenopettajia pätevoittävä Ketterä korkeakouluhanke Oulun yliopistossa ja Saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen pilotti-hanke, jota toteutetaan Utsjoen kunnan ja Saamelaiskäräjien yhteistyönä. Hankkeiden tavoitteena on pysyvien ratkaisumallien aikaansaaminen opetukseen ja opettajakoulutukseen. Saamelaisopetuksen asema on monessa suhteessa heikompi ja haavoittuvaisempi kuin suomen-, ruotsin- tai jopa maahanmuuttajien kielissä annettavan opetuksen.

Saamelaiskäräjät esittää lukuun 3 (luvun 3.10 jälkeen) lisättäväksi seuraavaa:

Saamen kielten ja saamenkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Saamelaiset ovat Suomen alkuperäiskansa, jonka asema on turvattu perustuslaissa. Saamelaisilla on perustuslakiin nojaava kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sekä oikeus omaan kieleensä ja kulttuuriinsa. Suomessa puhutaan kolmea saamen kieltä, inarin-, koltan- ja pohjoissaamea, joita kaikkia käytetään varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen kielinä ja joita kaikkia opetetaan äidinkielen ja vieraan kielen oppiaineina. Saamen kielet ja kulttuuri ovat myös oppiaineita ja opetuskieliä toisen asteella ja yliopistossa.

Saamenkielisellä varhaiskasvatuksella (saamea äidinkielenään puhuvien ja saamea kulttuuri- ja kielipesissä omaksuvien lasten varhaiskasvatus), saamen kielen ja saamenkielisellä opetuksella sekä saamenkielisiin työtehtäviin johtavalla toisen asteen ja korkeakoulutuksella on ratkaisevan suuri merkitys uhanalaistuneiden saamen kielten tulevaisuudelle Suomessa. Varhaiskasvatuksella ja koulutuksella on suuri merkitys saamelaislasten ja -nuorten

omaan kieleen ja kulttuuriin liittyvien oikeuksien toteutumiseksi. Saamenkielistä varhaiskasvatusta sekä saamen kielten ja saamenkielistä opetusta ja koulutusta on kehitetty pitkään, mutta niiden saavutettavuus on heikentynyt tuntuvasti 2000-luvulla. Koulutuspolut ovat vuosikymmenten kehittämistyöstä huolimatta edelleen katkonaisia ja rikkiäisiä jättäen suuren osan saamelaisoppilaista oman kielensä ja kulttuurinsa oppimismahdollisuuksien ulkopuolelle.

Varhaiskasvatustilain (540/2018. 8§ 1 mom) mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen tai ruotsin kielellä tai saamen kielilain (1086/2003) 3§:n 1 kohdassa tarkoitettulla saamen kielellä. Perusopetuslaki (628/1998, 10§ 2 mom) velvoittaa antamaan saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamen kieltä osaavien oppilaiden opetuksen pääosin saamen kielellä. Äidinkielenä opetetaan lain mukaan (12§) oppilaan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä.

Toisen asteen oppilaitoksista Saamelaisalueen koulutuskeskuksesta annettu laki (252/2010, 2§) määrittelee koulutuskeskuksen opetus- ja tutkintokieliä suomen ja saamen kielen. Lukiolaki (714/2018, 15§) edellyttää saamen kielen äidinkielen opetuksen antamista opiskelijan äidinkielen mukaisesti ja saamen kieli voi säännösten mukaan olla lukion opetuskielenä. Ylioppilastutkinnossa on mahdollista suorittaa saamen kielten äidinkielen ja lyhyen vieraan kielen kokeet. Muilta osin ylioppilastutkinto on suomenkielinen. Saamenkielisen koulutuksen järjestämistä toisella asteella vaikeuttaa puute saamenkielisistä opettajista ja oppimateriaaleista.

Oulun yliopiston saamen kielen ja saamelaisen kulttuurin laitoksella, Giellagas-instituutilla, on valtakunnallinen erityistehtävä saamen kielten ja saamelaisen kulttuurin korkea-asteen koulutuksesta ja tutkimuksesta. Instituutissa on mahdollista opiskella kaikkia kolmea saamen kieltä ja saamelaista kulttuuria pääaineena. Lisäksi Oulun yliopistolla toimii saamen kielten aineenopettajien koulutuslinja. Lapin yliopistolla on valtakunnallinen erityistehtävä yhteiskunta- ja oikeustieteellisestä saamen tutkimuksesta.

Saamen kielten ja saamenkielistä opetusta saamelaisten kotiseutualueen kunnissa (Enontekiö, Inari, Utsjoki ja Sodankylä) turvaa erityinen säännös opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaissa (1705/2009, 45§ 1 mom). Saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella saamen kieltä opetetaan pääasiassa perusopetusta ja lukiokoulutusta täydentävänä opetuksena (A392/2007), jolla ei ole varsinaisen oppiaineen asemaa.

Lainsäädännön sisältämät velvoitteet ja mahdollisuudet toteutuvat puutteellisesti, minkä takia opetuksen lainsäädännön ja rahoituksen linjauksia tarkistetaan. Säännökset ylläpitävät eriarvoisuutta eri maan eri alueilla asuvien saamelaislasten ja -nuorten välillä ja jatkavat siten uhanalaistumis- ja kielenvaihdoskehitystä.

Kaikki Suomessa puhutut kolme saamen kieltä ovat uhanalaistuneet, erityisen uhanalaisia ovat inarin- ja koltansaame. Uhanalaistuminen tarkoittaa sitä, että niiden siirtyminen uusille sukupolville on heikentynyt, monissa tapauksissa katkennut. Varhaiskasvatuksella, esi- ja perusopetuksella on merkittävä tehtävä kielten tulevaisuuden puhujien kasvattajina.

Toisen asteen ja korkeakoulutuksen tehtävänä puolestaan on varmistaa, että saamenkielisiä asiantuntijoita ja eri alojen ammattilaisia koulutetaan tarpeeksi. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen aikuiskoulutuksena järjestämät saamen kielten verkkokoulutukset ja intensiiviset lukuvuosikoulutukset mahdollistavat saamen kielten elvyttämisen, aiemmin saadun koulutuksen täydentämisen ja saamenkielisiin tehtäviin työllistymisen. Jatkuvan oppimisen

mahdollisuudet tukevat osaltaan saamelaisväestön kompetenssia omassa kielessään ja kulttuurissaan.

Saamen kielten, saamenkielisen ja saame-suomi-kaksikielisen opetuksen oppilasmäärät ovat viimeisten kymmenen vuoden aikana kasvaneet ja paineet opetuksen järjestämiseksi yhdenvertaisesti koko maassa lisääntyneet. Saamelaiskäräjien kokoamien tilastojen mukaan noin 70 % alle 10-vuotiaista saamelaislapsista asuu ja käy koulua saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, jossa oman kielen opetuksen edellytykset ovat tuntuvasti kotiseutualueella heikommalla. Saamen kielten ja saamenkielisen esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen piirissä lukuvuonna 2020-21 on yhteensä 710 oppilasta. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen piirissä on noin 200 lasta. Saamen kieliä opiskelee lukioissa yhteensä 68 opiskelijaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2020 asettama saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmä jättää esityksensä saamenkielisen varhaiskasvatuksen, saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen ja koulutuksen kehittämiseksi, saatavuuden parantamiseksi ja opetuksen perustavien edellytysten turvaamiseksi keväällä 2020. (täsmennetään keväällä 2021 sen jälkeen, kun OKM:n asettama saamen opetuksen kehittämistyöryhmä on jättänyt esityksensä ministeriölle)

Ministeriölle vuoden 2020 lopussa luovutettujen selvitysten perusteella tarvitaan huomattavia parannuksia saamenkielisen oppimateriaalitalanteen nostamiseksi yhdenvertaiselle tasolle muiden opetuskielten kanssa, saamenkielisten opintopolkujen rakentamiseksi saamenkielisten opettajien ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten koulutukseen. Lisäksi saamelais-tiedon asemaa opetussuunnitelmien perusteissa, opettajakoulutuksessa sekä suomen- ja ruotsinkielisissä oppimateriaaleissa tulee nostaa, määrää lisätä ja varmistaa saamelaistiedon oikeellisuus.

Tavoitteet

Saamen kielten, saamelaisen kulttuurin ja saamenkielinen opetus ja koulutus toteutuu yhdenvertaisesti koko maassa. Saamen äidinkielen taitojen kehittyminen korkealle tasolle varmistetaan. Saamen kielen elvyttäminen kielenvaihdoksen seurauksena alkuperäiskielen- sä menettäneiden perheiden lapsille turvataan varhaiskasvatuksessa ja aikuisväestölle aikuiskoulutuksessa. Saamen kielten puhujien ketju ei enää katkea ja saamelaiset perinnetiedot ja -taidot siirtyvät joustavasti uusille sukupolville. Koulutusjärjestelmä tukee saamelaisopetuksen ja -koulutuksen toteutumista saamelaisten arvojen ja saamelaisen pedagogiikan pohjalta. Saamelaiskäräjien osallistumismahdollisuudet omaa kansaa koskevan koulutuksen suunnitteluun, kehittämiseen ja päätöksentekoon turvataan. Opettajakoulutuksessa ja kouluopetuksessa otetaan huomioon alkuperäiskansa saamelaisia koskeva tieto laajasti ja ajantasaisesti.

Toimenpiteet

- Vahvistetaan saamen kielten oppimismahdollisuuksia ensiksi opittuina äidinkielenä sekä mahdollistetaan alkuperäiskielen takaisin oppiminen koko maassa.
- Turvataan saamenkielisen ja saamelaisen kulttuurin mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen valtakunnallisesti.
- Saamen kielten ja saamenkielisen esi- ja perusopetuksen valtakunnallista saavutettavuutta vahvistetaan luomalla pysyvät ratkaisut opetuksen järjestämiselle myös saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella.

- Kehitetään saamen kielten ja saamenkielistä lukiokoulutusta luomalla resurssit yhteen kokoava etäyhteyksiä käyttävä lukiokoulutuksen malli lähilukioiden rinnalle.
- Kehitetään mahdollisuuksia saamenkielisten kokeiden suorittamiseksi ylioppilastutkin-
nossa.
- Saamen kielten ja saamenkielisten opintopolkujen katkeamaton jatkuminen läpi koulu-
tusjärjestelmän varmistetaan.
- Lisätään mahdollisuuksia saamenkielisiin asiantuntija- ja akateemisiin työtehtäviin kou-
luttautumisessa ottamalla huomioon omaan kieleen ja kulttuuriin liittyvät asiat osana
koulutuspolkua.
- Saamenkielisen oppimateriaalityön edellytykset turvataan.
- Saamelaiskäräjien osallisuutta saamelaiskoulutusta koskevissa asioissa vahvistetaan.
- Vahvistetaan saamelaisnuorten mahdollisuuksia palata saamen kielten ja saamelaisen
kulttuurin koulutuksiin saamelaisten kotiseutualueelle.
- Turvataan saamelaiselinkeinoihin liittyvän perinteisen tiedon siirtyminen uusille suku-
polville kehittämällä joustavia oppimismahdollisuuksia.
- Luodaan edellytyksiä saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen rajat ylittävälle kou-
luyhteistyölle ja saamenkielistä oppimateriaalityötä koskevalle yhteistyölle.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Saamelaiskäräjät esittää kohtaan ´Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua´ seuraa-
vaa tekstiä luvun toiseksi viimeiseksi kappaleeksi. Perusteluna esitykselle on YK:n vuonna 2007
hyväksymä julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, jonka toteuttamiseen Suomi on sitoutunut.

*Alkuperäiskansa saamelaisten asema ja oikeudet näkyvät osana sivistyneen Suomen koulutuspoli-
tiikkaa. Koulutusjärjestelmä tunnistaa saamelaisten tarpeet, vahvistaa saamelaisten yhteyttä omaan
kieleen ja kulttuuriin sekä edistää hyviä väestösuhteita. Suomi toteuttaa yhdessä alkuperäiskansa
saamelaisten kanssa tehokkaat toimet, jotta saamelaiset koko Suomen alueella voivat saada saa-
menkielistä opetusta ja oman kulttuurinsa opetusta.*

Anni Koivisto

1. varapuheenjohtaja

anni.koivisto@samediggi.fi

0404155969

Ulla Aikio-Puoskari

koulutussihteeri

ulla.aikio-puoskari@samediggi.fi

0108393112

Lausunnosta päätti 1. varapuheenjohtaja kuultuaan asiassa Saamelaiskäräjien koulutus- ja
oppimateriaalilautakunnan puheenjohtaja Tauno Ljetoffia, nuorisoneuvoston puheenjohtaja
Anni-Sofia Niittyvuopiota ja varhaiskasvatuksen opettaja Niina Aikio-Siltalaa.